Bhasha Paricchada

No 44

Bhásha Paricchada

(10 leaves)

BOMBAY BRANCH OF THE

OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ASIATIC

भा·प·श्रीगणेशायनमः॥नूतनजलधररुचयेगोपवधूटीदुकूलचौराय॥तस्मैकृष्णायनमःसं
१ सारमहीरुहस्यबीजाय॥१॥द्रव्यंगुणास्तथाकर्मसामान्यंसविशेषकम्॥समवायस्तथाभा
वःपदार्थाःसप्तकीर्त्तिताः॥२॥क्षित्यप्तेजोमरुद्व्योमकालदिग्देहिनोमनः॥द्रव्याण्पथगु
णारूपंरसोगंधस्ततःपरम्॥३॥स्पर्शःसंख्यापरिमितिःपृथक्त्वंचततःपरम्॥संयोगश्च
विभागश्चपरत्वंचापरत्वकम्॥४॥बुद्धिःसुखंदुःखमिच्छाद्वेषोयत्नोगुरुत्वकम्॥द्रवत्वं
स्नेहसंस्कारावदृष्टंशब्दएवच॥५॥उत्क्षेपणंतथोक्षेपणमाकुंचनंतथा॥प्रसारणंच
गमनंकर्माण्येतानिपंचच॥६॥भ्रमणंरेचनंस्पंदनोर्ध्वज्वलनमेवच॥तिर्यग्गमनमप्य
ग्गमनादेवजायते॥७॥सामान्यंहिविधाप्रोक्तंपरंचापरमेवच॥द्रव्यादित्रिकवृत्तिसत्ता
परतयेष्यते॥८॥परभिन्नातुयाजातिःसैकापरतयोच्यते॥द्रव्यत्वादिकजातिस्तु
परापरतयोच्यते॥९॥व्यापकत्वात्परापिस्याद्व्याप्यत्वादपरापिच॥अतोनित्यद्रव्यवृ १

त्तिर्विशेषःपरिकीर्त्तितः॥१०॥घटादीनांकपालादौद्रव्येषुगुणकर्मणोः॥तेषुजातेश्चसं
बंधःसमवायःप्रकीर्त्तितः॥११॥अभावस्त्रिविधासंसर्गान्योन्याभावस्तथा॥प्रागभावो
ध्वंसभावोप्यत्यंताभावएवच॥१२॥एवं त्रैविध्यमापन्नःसंसर्गाभावइष्यते॥सत्तानाम
पिसाधर्म्यंज्ञेयत्वादिकमुच्यते॥१३॥द्रव्यादयःपंचभावाअनेकेसमवायिनः॥सत्तावं
तस्त्रयस्त्वाद्या गुणादिर्निर्गुणा क्रियः॥१४॥सामान्यपरिहीनास्तुसर्वेजात्यादयोमताः॥
अणुपरि पारिमाण्डल्यमभिन्नानांकारणत्वमुदाहृतम्॥१५॥अन्यथासिद्धिश्चान्यनियतापूर्ववर्त्ति
माणम् ता॥कारणत्वंभवेत्तस्यत्रैविध्यंपरिकीर्त्तितम्॥१६॥समवायिकारणत्वंज्ञेयमथाप्यस
मवायिदेतुत्वं॥एवंन्यायनयज्ञैस्तृतीयमुक्तंनिमित्तदेतुत्वं॥१७॥यत्समवेतंकार्यंभव
तिज्ञेयंसमवायिजनकंतत्॥तत्रासन्नंहितीयंजनकमभ्यापरंतृतीयंस्यात्॥१८॥येन
सदृपूर्वभावःकारणमादायवायस्य॥अन्यद्यतिरूपंभावेज्ञातेयत्सूर्वभावविज्ञानम्॥१९॥

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

जनकंप्रतिसर्ववर्त्तितामपरिज्ञायनयस्यगृह्यते॥अतिरिक्तमथापियद्भवेन्नियतावयवकसर्वभाविनः॥२०॥एतेपंचान्यथासिद्धादंडत्वादिकमादिमम्॥घटादौदंडरूपादिद्वितीयमपिदर्शितम्॥२१॥तृतीयंतुभवेद्व्योमकुलालजनकोपरः॥पंचमोरासभादिःस्यादेतेष्वावयवकस्यसः॥२२॥समवायिकारणत्वंद्रव्यस्यैवेतिविज्ञेयम्॥गुणकर्मसामान्यवृत्तिज्ञेयमथाप्यसमवायिदेतुत्वम्॥२३॥अन्यत्रनित्यद्रव्येभ्यआश्रितत्वमिहोच्यते॥क्षित्यादीनांनवानांतुद्रव्यत्वंगुणयोगिता॥२४॥क्षितिर्जलंतथातेजःपवनोमनएवच॥परापरत्वमूर्त्तत्वक्रियावेगाश्रयाअमी॥२५॥कालस्यात्मदिशांसर्वगतत्वंपरममतम्॥क्षित्यादिपंचभूतानिचत्वारिस्पर्शवंतिहि॥२६॥द्व्यारंभश्चतुर्भुस्यादथाकार्यारिणाम्॥अव्याप्यवृत्तिक्षणिकोविशेषगुणइष्यते॥२७॥रूपद्रवत्वप्रत्यक्षयोगिनःप्रथमास्त्रयः॥गुरुणीहेरसवतीद्वयोर्नैमित्तिकोद्रवः॥२८॥आत्मानोभूत

वर्गश्चविशेषगुणयोगिनः॥यदुक्तंयस्यसाधर्म्यंवैधर्म्यमितरस्यतत्॥२९॥वायोर्नवैकादशातेजसोगुणाजलक्षितिघ्राणभृतांचतुर्दश॥दिक्कालयोःपंचषडेवचांबरेमहेश्वरेणोमनसस्तथैवच॥३०॥स्पर्शादयोष्टौवेगाख्यःसंस्कारोमरुतोगुणाः॥स्पर्शाद्यष्टौरूपवेगौद्रवत्वंतेजसोगुणाः॥३१॥स्पर्शादयोष्टौवेगश्चद्रवत्वंचगुरुत्वकम्॥रूपंरसस्तथास्नेहोवारिणस्तेचतुर्दश॥३२॥स्नेहदीनागंधयुक्ताःक्षितावेतेचतुर्दश॥बुध्यादिषट्कंसंख्यादिपंचकंभावनातथा॥३३॥धर्माधर्मौगुणास्तेआत्मनस्तुचतुर्दश॥संख्यादिपंचकंकालदिशोःनवसुश्चतेचरवे॥३४॥संख्यादयःपंचबुद्धिरिच्छायत्नोपिचेश्वरे॥परापरत्वेसंख्यादिपंचवेगश्चमानसे॥३५॥तत्रक्षितिर्गंधहेतुर्नानारूपवतीमता॥षड्विधस्तूरसस्तत्रगंधस्तूद्विविधोमतः॥३६॥स्पर्शस्तुस्यात्रिविधोज्ञेयोह्युष्णस्तथाशीतएवकथ्यते॥नित्यानित्याचसाद्वेधानित्यास्यादणुलक्षणा

॥३७॥अनित्यातुतदन्यास्यान्नैवावयवयोगिनी॥सात्रिधाभवेद्देहमिंद्रियंविषयो
मतः॥३८॥योनिजादिभवेद्देहमिंद्रियं घ्राणलक्षणम्॥विषयोघ्राणकादिस्कन्धस्था
नांतउदाहृतः॥३९॥वर्णःशुक्लोरसस्यस्यान्नीलजेमधुरस्तीलजो॥स्नेहस्तुद्रवत्वंतुमा
सिधिकमुदाहृतम्॥४०॥नित्यतादिपृथमवत्तत्किंतुदेहमयोनिजम्॥इंद्रियंरसनं
सिंधुर्दिमादिर्विषयोमतः॥४१॥स्पर्शउष्मस्तेजसस्तस्माद्रूपंशुक्लभास्वरम्॥नैमि
त्तिकंद्रवत्वंतुनित्यतादिचपूर्ववत्॥४२॥इंद्रियंनयनंवह्निःस्वर्णादिर्विषयोमतः॥
अपाकजोनुष्मानीतस्पर्शस्तुपवनेमतः॥४३॥तिर्यग्गमनवानेषज्ञेयःस्पर्शादि
लिंगकः॥पूर्ववन्नित्यतायुक्तंदेहत्वापित्वगिंद्रियम्॥४४॥घ्राणादिस्कंधमहावातप
र्यंतोविषयोमतः॥आकाशस्यतुविज्ञेयःशब्दोवैशेषिकोगुणः॥४५॥इंद्रियंतु
भवेच्छोत्रमेकःसन्नप्युपाधितः॥जन्मानांजननकःकालोजगतामाश्रयोमतः॥४६॥

परापरत्वधीहेतुःक्षणादिस्यादुपाधितः॥दूरंतिकादिधीहेतुरेकानित्यादिगुच्यते॥४७॥उपाधि
भेदादेकापिघ्राद्यादिव्यपदेशभाक्॥आत्मेंद्रियाद्युधिज्ञाताकरणंदिसकर्तृकम्॥४८॥त्वारी
रसनचेतसंमतेषुबभिचारितः॥तथात्वंचेदिंद्रियाणामुपघातेकथंस्मृतिः॥४९॥मनोपिन अनक्षः
अनधक्षं तथाज्ञानाद्यनधक्षंतदाभवेत्॥धर्माधर्माश्रयोधक्षोविशेषगुणयोगतः॥५०॥प्रवृत्साद्यनु अप्रत्यक्षं मनसःप्रत्यक्षः
मेयोयंरथगसेवसारथिः॥अहंकारस्याश्रयोयंमनोमात्रस्यगोचरः॥५१॥विभुर्बुध्यादिगुणा
वान्बुधिस्कंधिविधामता॥अनुभूतिःस्मृतिश्चस्यादनुभूतिश्चतुर्विधा॥५२॥प्रत्यक्षमप्यनुमि
तिस्तथोपमितिरार्हते॥घ्राणजादिप्रभेदेनप्रत्यक्षंषड्विधंमतं॥५३॥घ्राणस्यगोचरोगंधोगंध
त्वादिरपिस्मृतः॥तथारसोरसज्ञायास्तथात्वग्वोपिचस्पृतेः॥५४॥उद्भूतरूपंनयनस्यगोचरो
द्रव्यातिरिक्तंतिएथक्त्वसंख्ये॥विभागसंयोगपरापरत्वस्नेहद्रवत्वंपरिमाणयुक्तम्॥५५॥क्रि
याजातियोगिवृत्तिःसमवायश्चतादृशः॥गृह्णातिचक्षुःसंबंधादालोकोद्भूतरूपयोः॥५६॥

भा॰ प॰ उद्भूतस्पर्शवद्द्रव्यसंयोगोचरःसोपिचत्त्वचः॥रूपाम्र ग्रक्षुषोयोग्यंरूपमत्रापिकारणम्॥५७॥द्रव्या
ध धक्षेत्वचोयोगोमनसाज्ञानकारणम्॥मनोयात्मसंस्कारदुःखमिच्छाद्वेषोमतिःकृतिः॥५८॥ज्ञा
नंयन्निर्विकल्पाख्यंतदतींद्रियमिष्यते॥महत्त्वबुद्धिधेर्हेतुरिंद्रियंकरणंमतम्॥५९॥विषयें
ज्ञानं द्रियसंबंधोव्यापारःसोपिबुद्धिधः॥द्रव्यरूपसंयोगात्संयुक्तसमवायतः॥६०॥द्रव्येषुसम
वेतानांतथातत्समवायतः॥तत्रापिसमवेतानांद्रव्यस्यसमवायतः॥६१॥तद्वृत्तीनांसमवेत
समवायेनतुयद्गुणविशेषणतयातद्भावानांयोभवेत्॥६२॥यद्विषयादुपलभ्येतेसेवंयत्र
प्रसज्यते॥प्रसक्तंसमवायस्यविशेषणतयाभवेत्॥६३॥अलौकिकस्तुव्यापारस्त्रिविधःपरि
कीर्त्तितः॥सामान्यलक्षणोज्ञानलक्षणोयोगजस्तथा॥६४॥आसत्तिराश्रयाणांतुसामान्य संबंधः
ज्ञानमिष्यते॥तद्विंद्रियजतद्धर्मबोधसामग्र्यपेक्षिता॥६५॥विषयीयस्यतस्यैवव्यापारोज्ञान मयक्षे
लक्षणः॥योगजोद्विविधःप्रोक्तोयुक्तयुंजानभेदतः॥६६॥युक्तस्यसर्वदाभानंचिंतासदृक ध

यद्विषयकंज्ञानं

अविद्यमानलिंगेन

तोपरः॥व्यापारस्तुपरामर्शकरणंव्याप्तिधीर्भवेत्॥६७॥अनुमायांज्ञायमानेलिंगंतुकरणंन
हि॥अनागतादिलिंगेननस्यादनुमितिस्तदा॥६८॥व्याप्यस्यपक्षवृत्तित्वधीःपरामर्शइष्यते॥
व्याप्तिंसाध्यवदन्यस्मिन्नसंबंधउदाहृतः॥६९॥अथवाहेतुमन्यत्रविरहाप्रतियोगिना॥सा
ध्येनहेतोरेकाधिकरण्यंव्याप्तिरुच्यते॥७०॥सिसाधयिषयाभ्रान्त्यासिद्धिर्यत्रनदृश्यते॥सपक्ष
स्तत्रवृत्तित्वज्ञानादनुमितिर्भवेत्॥७१॥अनैकांतिकोविरुधश्चाप्यसिद्धप्रतिपक्षितः॥कालात्ययापदिष्टश्चहेत्वाभासाश्चपंचधा॥७२॥आद्यःसाधारणस्तस्माद्सौधारणकोपरः॥तथैवा
नुपसंहारीत्रिधानैकांतिकोभवेत्॥७३॥यःसपक्षेविपक्षेचभवेत्साधारणस्तसः॥यस्तूभय
व्यावृत्तःसत्वसाधारणोमतः॥७४॥तथैवानुपसंहारीकेवलान्वयिपक्षकः॥यःसाध्यवति
नैवास्तिसविरुधउदाहृतः॥७५॥आश्रयासिद्धिराद्यास्याच्चरूपासिद्धिरन्यथा॥व्याप्यत्वासिद्धि
रपरास्यादसिद्धिरतत्त्रिधा॥७६॥पक्षासिद्धिर्यत्रपक्षोभवेन्मणिमयोगिरिः॥ह्रदोऽयंधूमव

सर्वपक्षकः७२

भा·प· ५ त्वाद्व्याप्तिरथापरा॥७७॥व्याप्त्वाप्तिरपरानीलधूमादिकंभवेत्॥विरुद्धयोःपरामर्शो
हेतोःसत्प्रतिपक्षता॥७८॥साध्यशून्योयत्रपक्षस्तत्सौबाधउदाहृतः॥उत्पत्तिकालीनघटे
गंधादिर्यत्रसाध्यते॥७९॥यामीणस्यप्रथमतःपत्रपतोगवयादिकम्॥सादृश्यधीर्गवादीनां
यास्यात्साकरणंमतं॥८०॥वाक्यार्थस्यातिदेशस्यस्मृतिर्व्यापारउच्यते॥गवयादिपदानांतु
वाच्यत्वता नम्र७५ संबंधज्ञानं ६ शक्तिधीरुपमाफलम्॥८१॥पदज्ञानंतुकरणंद्वारंतत्रपदार्थधीः॥शब्दबोधःफलंतत्र पदार्थोप स्थितिः
शक्तिधीःसहकारिणी॥८२॥लक्षणात्रापसंबंधस्तात्पर्यानुपपत्तितः॥आसत्तियोग्य
ताकांक्षातात्पर्यज्ञानमिष्यते॥८३॥कारणंसन्निधानंतुपदस्यासत्तिरुच्यते॥पदार्थेत
त्रतद्वत्तायोग्यतापरिकीर्त्तिता॥८४॥यत्पदेनविनार्थस्यानानुभावकताभवेत्॥आकां
क्षावक्तुरिछातुतात्पर्यंपरिकीर्त्तितम्॥८५॥साक्षात्कारेकरणादीनांकरणंमनउच्यते॥
अथयोगपद्यज्ञानंनांतस्याएकत्वमिष्यते॥८६॥अथद्व्याश्रिताज्ञेयानिर्गुणानिकि ५

यागुणाः॥रूपंरसःस्पर्शगंधौपरत्वमपरत्वकम्॥८७॥द्रवत्वस्नेहवेगाश्चमतामूर्त्तगुणा
अमी॥धर्माधर्मौभावनाचशब्दोबुध्यादयोपिच॥८८॥एतेमूर्त्तगुणाःसर्वेविद्भिःपरि
कीर्त्तिताः॥संख्यादिश्चविभागोतउभयेषांगुणोमतः॥८९॥संयोगश्चविभागश्चसं
ख्याद्वित्वादिकातथा॥द्विएथक्कादयस्तद्वदेतेनेकाश्रितागुणाः॥९०॥अतःशेषागुणाः
सर्वेमताएकैकवृत्तयः॥बुध्यादिषट्कंस्पर्शांताःस्नेहःसांसिद्धिकोद्रवः॥९१॥अदृष्टभा
वनाशब्दाअमीवैशेषिकागुणाः॥संख्यादिरपरत्वांतोद्रवोनैमित्तिकस्तथा॥९२॥गु
रुत्ववेगौसामान्यगुणाएतेप्रकीर्त्तिताः॥संख्यादिरपरत्वांतोद्रवत्वंस्नेहएवच॥९३॥ए
तेतुहींद्रियग्राह्याअथस्पर्शांतवृत्तयः॥बाह्येकेकेंद्रियग्राह्यागुरुत्वादृष्टभावना॥
९४॥अतींद्रियाविभूनांतुयेस्युर्वैशेषिकागुणाः॥अकारणगुणाएतेतुपरिकीर्त्ति
ताः॥९५॥अपाकजास्तुस्पर्शांताद्रवत्वंचतथाविधम्॥स्नेहवेगौगुरुत्वैकएथक्कप

भा·प· रिमाणकं॥९६॥स्थितिस्थापकमप्येतेसुःकारणगुणोऽवाः॥संयोगश्चविभागश्चवेगश्चै
९ तेतुकर्मजाः॥९७॥स्पर्शांतपरिमाणेकपृथक्त्वस्नेहद्रावृके॥भवेदसमवायित्वमथवैत्रो
समवायिका षिकगुणे॥९८॥आत्मनांस्यान्निमित्तत्वमुष्मस्पर्शगुरुत्वयोः॥वेगेपिचद्रवत्वेचसंयोगादि
रणत्वंउ३ ष्टयेतथा॥९९॥द्वित्वैवकारणत्वंस्यादथपादेत्रिको भवेत्॥वैत्रोषिकोविभुगुणःसंयोगा
दिष्टयंतथा॥१००॥चक्षुर्ग्राह्यंभवेद्रूपंद्रव्यादेरुपलंभकम्॥चक्षुषःसहकारित्वाच्छुक्ला
दिकमनेकधा॥१०१॥जलादिपरमाणौतन्नित्यमन्यत्रहेतुकम्॥रसंस्करसनाग्राह्योम
धुरादिरनेकधा॥१०२॥सहकारिरसज्ञायानित्यतादिचपूर्ववत्॥घ्राणग्राह्योभवेद्गंधो
घ्राणस्यैवोपकारकः॥१०३॥सौरभंचासौरभंचतद्द्वेधापरिकीर्त्तितं॥स्पर्शस्त्वगिंद्रिय
ग्राह्यस्त्वचःस्यादुपकारकः॥१०४॥अनुष्णाशीतशीतोष्णभेदान्मत्रिविधोमतः॥का
रिमादिस्थितावेवनित्यतादिचपूर्ववत्॥१०५॥एतेषांपाकजत्वंतुस्थितौनान्यत्रकुत्र

स्पर्शगतंकारिमादिउ१

६

पर्याप्तिसंबंधेनस्थिताः उ२

चित्॥तत्रापिपरमाणौस्यात्साकोवैत्रोषिकेनये॥१०६॥नैयायकानांतुनयेद्व्यणुकादावपीष्यते
गणनव्यवहारेतुहेतुःसंख्याभिधीयते॥१०७॥नित्येषुनित्यमेकत्वमनित्येनित्यमिष्यते॥द्वित्वा
दयःपरार्धंताअपेक्षाबुद्धिजामताः१०८॥अनेकाश्रयपर्याप्तास्तेतुपरिकीर्त्तिताः॥अपे
क्षाबुद्धिनाशाच्चतेषांनाशोनिरूपितः॥१०९॥अनेकैकत्वबुद्धिर्यासापेक्षाबुद्धिरिष्यते॥प
रिमाणंभवेन्मानव्यवहारस्यकारणम्॥११०॥अणुर्दीर्घंमहद्ह्रस्वमितितद्भेदईरितः॥अनि
त्येतदनित्यंस्यान्नित्येनित्यमितीष्यते॥१११॥संख्यातःपरिमाणाच्चप्रचयादपिजायते॥अनि वधितः
त्यंद्व्यणुकादौतुसंख्याजन्यमुदाहृतं॥११२॥परिमाणंघटादौतुपरिमाणजमुच्यते॥प्रचयःत्रि
थिजात्योयःसंयोगस्तेनजन्यते॥११३॥परिमाणंतूलकादौनाश्रित्वाश्रयनाशतः॥संख्याव
त्तुपृथक्त्वंस्यात्पृथक्प्रत्ययकारणम्॥११४॥अन्योन्याभावतोनास्तुचरितार्थत्वमिष्यते॥अ
स्मात्पृथगिदंनेतिप्रतीतिर्हिविलक्षणा॥११५॥अप्राप्तयोस्तुयाप्राप्तिःसैवसंयोगईरितः॥

असंबधयोः१ संख्याव द्वत्तिउ२

संबंधः१

भा. प. ७ कीर्त्तितस्त्रिविधस्त्वेष आद्योन्यतरकर्मजः ॥११६॥ तथोभयस्पन्दजन्योभवेत्संयोगजोपरः ॥ आदिमः शृङ्गेणशृङ्गादिसंयोगः परिकीर्त्तितः ॥११७॥ मेषयोः सन्निपातोयः सद्वितीयउदाहृतः ॥ कपाल तरुसंयोगात्संयोगस्तरुकुंजयोः ॥११८॥ तृतीयः स्यात्कर्मजोपिद्विविधः परिकीर्त्तितः ॥ अभिघातोनोदनंचात्र हेतुरिहादिमः ॥११९॥ त्रासहेतुर्द्वितीयः स्याद्विभागोपित्रिधाभवेत् ॥ एकैकमेकद्विवस्त्वाद्योद्वयकेमेकद्विवोपरः ॥१२०॥ विभागजस्तृतीयः स्यात्तृतीयोपिद्विधाभवेत् ॥ हेतुमात्रविभागोत्थो हेत्वहेतुविभागजः ॥१२१॥ परत्वंचापरत्वंचद्विधैवपरिकीर्त्तितम् ॥ दैशिकं कालिकंचापिमूर्त्तावेवतुदैशिकम् ॥१२२॥ परत्वंसूर्यसंयोगभूयस्त्वज्ञानतोभवेत् ॥ अपरत्वंतदल्पत्वबुद्धितः स्यादितिस्थितिः ॥१२३॥ तयोरसमवायीतुदिक्संयोगस्तदाश्रये ॥ दिवाकरपरिस्पंदभूयस्त्वज्ञानतोभवेत् ॥१२४॥ परत्वमपरत्वंतुतदीयाल्पत्वबुद्धितः ॥ अत्रत्वसमवायी स्यात्संयोगःकालरूपयोः ॥१२५॥ अपेक्षाबुद्धिनाशेननान्यास्तेषामुदाहृतः ॥ बुद्धेः प्रपंचः ७

प्रागेवमायत्नोविनिरूपितः ॥१२६॥ अथावशिष्योप्यपरः प्रकारः परिदर्श्यते ॥ अप्रमाचप्रमाचेतिज्ञानंद्विविधमिष्यते ॥१२७॥ तच्छून्येतन्मतिर्यास्यादप्रमासानिरूपिता ॥ तत्प्रपंचोविपर्यय ३६२ः
समंसंशयादिःप्रकीर्त्तितः ॥१२८॥ आद्योदेहात्मबुद्धिःसंस्कारोपीततामतिः ॥ भवेन्निश्चयरूपासासंशयोथप्रदर्श्यते ॥१२९॥ किंस्विन्नरोवास्थाणुर्वेत्यादिबुद्धिस्तुसंशयः ॥ तदभावप्रकाराधीस्तत्प्रकारातुनिर्णयः ॥१३०॥ संशयोथमतिर्यास्यादेकत्राभावभावयोः ॥ साधारणादिधर्मस्यज्ञानंसंशयकारणम् ॥१३१॥ दोषोप्रमायाजनकः प्रमायास्तुगुणोभवेत् ॥ पीतदूरत्वादिरूपोदोषोनानाविधोमतः ॥१३२॥ प्रसक्तेतुविशेषेणविशेषणवतासमम् ॥ सन्निकर्षोगुणास्तुस्यादथत्वनुमितौपुनः ॥१३३॥ पक्षेसाध्यविशिष्टेतुपरामर्शोगुणोभवेत् ॥ त्रासेसादृश्यबुद्धिस्तुभवेदुपमितौगुणः ॥१३४॥ त्रासबोधेयोग्यतायास्तात्पर्यंस्याथवाप्रमा ॥ गुणःस्याद्भ्रमभिन्नंतुज्ञानमत्रोच्यतेप्रमा ॥१३५॥ अथवातत्प्रकारंयत्ज्ञानंतद्विशेष्यक

भा·प· मृ॥ तत्प्रमानप्रमानाभ्रमःसर्वोन्निर्विकल्पकम्॥१३६॥प्रकारतादिश्रुत्यंदिसंबंधानवगादितत्॥
प्रमातंनस्वतोयाह्यंसंशयानुपपत्तितः॥१३७॥अभिचारसाध्यदोपिसदचारग्रहस्तथा॥हेतुर्मा
स्तियहेतर्कःक्वचिच्छंकानिवर्त्तकः॥१३८॥साधस्यव्यापकोयस्कहेतोरव्यापकस्तथा॥सउपाधि
सिधांतः र्भवेन्नस्मिन्निकर्षोयंप्रदर्श्यते॥१३९॥सर्वेसाधसमानाधिकरणाःसदुपाधयः॥हेतोरेकाश्रयेये
उपाधि षांस्वसाधव्यभिचारिता॥१४०॥अभिचारस्यानुमानमुपाधेस्तप्रयोजनम्॥नोपमानयो
र्नैवैष्टकप्रामाण्यमिष्यते॥१४१॥अनुमानगतार्थत्वादितिवैशेषिकंमतम्॥तन्नसम्यग्वि
नाव्याप्तिबोधंनगृहादिबोधतः॥१४२॥हेविधंतुभवेद्व्याप्तेरन्वयव्यतिरेकतः॥अन्वयव्या
प्तिरुक्तैवव्यतिरेकोतथोच्यते॥१४३॥साध्याभावव्यापकत्वंहेत्वभावस्ययद्भवेत्॥अर्थाप
त्तिरुक्तनैवेदप्रमाणांतरमिष्यते॥१४४॥अतिरेकव्याप्तिबुधाचरितार्थाहिसायतः॥स्फुरं
तुन्नगतामेवकाम्यंधर्मेणजन्यते॥१४५॥अधर्मजन्यंदुःखंस्यात्प्रतिकूलं सचेतसां॥निर्दुः

खत्वेस्फुरत्वेचेच्छातद्ज्ञानादेवजायते॥१४६॥इच्छातुतदुपायेस्मादिशेपायत्वधीर्यदि॥वि
कीर्षाकृतिसाधत्वप्रकारेच्छातुयाभवेत्॥१४७॥तथेतुःकृतिसाधेष्टसाधनत्वमतिर्भवे
द् त्॥बलवद्विष्टहेतुत्वमतिःस्यात्प्रतिबंधिका॥१४८॥तद्हेतुत्वबुधेस्तद्हेतुत्वंकस्यचिन्म
ते॥द्विष्टसाधनताबुधिर्भवेद्द्वेषस्यकारणम्॥१४९॥प्रवृत्तिश्चनिवृत्तिश्चतथाजीवनका
शास्त्रहेतुः रणम्॥एवंप्रयत्नत्रैविध्यंतांत्रिकैःपरिदर्शितम्॥१५०॥चिकीर्षाकृतिसाधेष्टसाधनत्वम
तिस्तथाऽपादानस्यचाधस्यंप्रवृत्तोजनकंभवेत्॥१५१॥निवृत्तिस्तुभवेद्द्वेषात्तद्विष्टसा
धनताधियः॥यत्रेजीवनयोनिस्तुसर्वदातींद्रियोभवेत्॥१५२॥शरीरेप्राणसंचारेकारणंत
त्कीर्त्तितम्॥अतींद्रियंगुरुत्वंस्यात्स्थितिस्थापकादिहयेतुतत्॥१५३॥अनित्यंतदनित्यंस्यान्नि
त्येनित्यमुदाहृतम्॥तदेवासमवायिस्यात्तन्नाशेतुकर्मणि॥१५४॥सांसिद्धिकंद्रवत्वंस्यान्नै
मित्तिकमथापरम्॥सांसिद्धिकंतुसलिलेद्वितीयंसर्पिषितेजसोः॥१५५॥परमाणौजलेनित्य

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

भा·प· मन्मत्रानिसमिष्यते॥नैमित्तिकंवद्भियोगान्नपनीयघटादिषु॥१५६॥ऽवत्वंस्पंदनेहेतुर्निमित्तंसं
९ स्पंदेहेतुतत्॥स्नेहोजलेसनित्योणावनित्योवयविन्यसौ॥१५७॥तैलांतरेतदुत्कर्षाद्दृनस्यानुकू
लता॥संस्कारभेदावेगोथस्थितिस्थापकभावने॥१५८॥मूर्त्तमात्रेतुवेगःस्यात्कर्मजोवेगजःक्व
चित्॥स्थितिस्थापकसंस्कारःस्तितौकेचिच्चतुर्ष्वपि॥१५९॥अतींद्रियंसद्विशेषःक्वचिन्मंदेपि
कारणम्॥भावनाख्यस्तुसंस्कारोजीववृत्तिरतींद्रियः॥१६०॥उपेक्षानात्मकस्तस्यनिश्चयःका
रणंभवेत्॥स्मरणेप्रत्यभिज्ञायामथासौहेतुरुच्यते॥१६१॥धर्मधर्मविदृष्टंस्याधर्मःस्वर्गादि
साधनम्॥गंगास्नानादियागादिव्यापारःसतुकीर्त्तितः॥१६२॥कर्मनाम्नाजलस्नानादिनानारूप नदी
स्तसोमतः॥अधर्मोनिरकादीनांहेतुर्निंदितकर्मजः॥१६३॥प्रायश्चित्तादिनारूपोसौजीवस्थी
त्तिमोगुणौ॥इमौतौवासनाख्यौज्ञानादपिविनश्यतः॥१६४॥शब्दोध्वनिश्चवर्णश्चमृदंगादि
भवोध्वनिः॥कंठसंयोगादिजन्यावर्णास्तेकादयोमताः॥१६५॥सर्वत्रावृनभोवृत्तिःश्रोत्रो ९

भा·प· त्पन्नस्तुगृह्यते॥वीचीतरंगन्यायेनतदुत्पत्तिस्तुकीर्त्तिता॥१६६॥कदंबमुकुलन्यायादुत्पत्तिः
१० कस्यचिन्मते॥उत्पन्नःकोविनष्टःसइतिबुधैरनिसता॥१६७॥सोयंकइतिबुधिस्तुसाजातसम
वजंबते॥तदेवौषधमित्यादौसजातीयेपिदर्शनात्॥१६८॥तस्मादनित्याएवेतिवर्णाःसर्वेम
तादृनः॥ ॥इतिश्रीमहामहोपाधायसिद्धांतपंचाननकृतोभाषापरिछेदःसमाप्तिमग
मत्॥ ॥आसावटंकरवंकभवानीशंकरानंदवत्रांकरेणलिखितोयंग्रंथः॥ ॥श्री॥

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF THE BOMBAY BRANCH LIBRARY